

XVI Међународни конгрес слависта

*Филолошки факултет
Универзитета у Београду, Србија*

ОКРУГЛИ СТО

**Крај Првог светског рата и словенски
свет: Језичко наслеђе и језичка
политика**

XVI Međunarodni kongres slavista

*Filološki fakultet
Univerziteta u Beogradu, Srbija*

OKRUGLI STO

**Kraj Prvog svetskog rata i slovenski
svet: Jezičko nasleđe i jezička politika**

**XVI Международный съезд
славистов**

*Филологический факультет
Белградского университета, Сербия*

КРУГЛЫЙ СТОЛ

**Конец Первой мировой войны
славянский мир: Языковое наследие
и языковая политика**

XVI Intranational Congress of Slavists

*Faculty of Philology,
University of Belgrade, Serbia*

ROUND TABLE

**The End of World War One and The
Slavic World: Linguistic Inheritance
and Language Policy**

XVI МЕЂУНАРОДНИ КОНГРЕС СЛАВИСТА 2018.

А: ОКРУГЛИ СТОЛОВИ О СПЕЦИЈАЛНИМ ТЕМАМА КОНГРЕСА

С3. КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ

Заседање С3.1: среда, 22. 08, сала 11, 9.00–12.00

КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ : ЈЕЗИЧКО НАСЛЕЂЕ И ЈЕЗИЧКА ПОЛИТИКА

Модератори:

ИЛИЋ МАРКОВИЋ Гордана (Аустрија), **ЉЕРМАЌ** Václav (Česká republika)

КОВАЧЕВИЋ Милош (Србија), **МИЛАНОВИЋ** Александар (Србија), **СТОЈАНОВИЋ** Јелица (Црна Гора), **DEL GAUDIO** Salvatore (Italia), **ЗИНКЕВИЧ** Андрей (Австрија), **МИНАЉЕВИЋ** Milica (Hrvatska), **СТОЈАНОВ** Tomislav (Hrvatska), **ИВАНОВА** Ценка (България), **ПАНДЕВ** Димитар (Македонија), **ЅЕНОВИЋ** Amela (Bosna i Hercegovina), **МИНДАК-ZAWADZKA** Jolanta (Polska)

Заседање С3.2: среда, 22. 08, Сала хероја, 9.00–12.00

КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ: КЊИЖЕВНО И КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ

Модератори:

МАТОВИЋ Весна (Србија), **НОДЕЛ** Robert (Deutschland)

1. **део: ЈБЛОКОВ** Евгений (Россија), **КРАСОВЕЦ** Александра (Россија), **WOLDAN** Alois (Österreich), **ЧАРОТА** Иван (Беларусь), **БУРОВА** Ани (България), **ZIELIŃSKI** Bogusław (Polska), **ПАНТИЋ** Михаило (Србија), **ЉУРИЋ** Бобан (Србија)
2. **део: KOVAČ** Zvonko (Hrvatska), **NORRIS** David (Great Britain), **МИТРОВИЋ** Марија (Италија), **KODRIĆ** Sanjin (Bosna i Hercegovina), **СТОЈМЕНСКА-ЕЛЗЕСЕР** Соња (Македонија), **БАРАЋ** Станислава (Србија), **АНДОНОВСКА** Биљана (Србија), **ТОМИЋ** Лидија (Црна Гора)

Заседање С3.3: среда, 22. 08, сала 11, 13.00–15.00

Заједничко заседање учесника С3.1 и С3.2.

Модераторке: ИЛИЋ МАРКОВИЋ Гордана (Аустрија), **МАТОВИЋ** Весна (Србија)

С3.1: ОКРУГЛИ СТО

КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ ЈЕЗИЧКО НАСЛЕЂЕ И ЈЕЗИЧКА ПОЛИТИКА

Организација:

Гордана Илић Марковић (Аустрија)

Модератори:

Гордана Илић Марковић (Аустрија)

Вацлав Чермак (Чешка Република)

Стогодишњица окончања Првог светског рата представља прилику да се покрене интердисциплинарни и компаратистички разговор о сложеним импликацијама које су искуство ратне катаклизме, као и потоње друштвено политичке промене, имале на развој језичких норми словенских језика у периоду до Другог светског рата.

Како је језик важан чинилац у креирању и ре/дефинисању културних и националних идентитета, то овој теми даје и додатни културноисторијски значај.

Окупљањем слависта из славистичких центара словенских и несловенских земаља, који припадају различитим генерацијама, остварује се платформа за нијансиран интеркултурални дијалог и вишеслојни компаративни приступ теми.

У контексту разговора о променама у словенским језицима након Првог светског рата округли сто се посебно посвећује језичкој политици јужнословенског простора.

Процеси стандардизације језика јужних Словена у Аустроугарској монархији 19. века, као и промене настале у језичком изразу током Првог светског рата, одразили су се на развој лингвистичке норме у новонасталој Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. Значај који међуратни период има и на данашње језичке норме код јужних Словена овог простора упућује на потребу да се из компаративно-историјске перспективе, савременим методама, интеркултуралним и интердисциплинарним социолингвистичким истраживањима, а на подлози различитих врста текстова – од докумената, преко нормативних приручника до периодике и књижевности – прошири научни корпус из ове области.

Учесници се позивају на учешће у разговору из следећих области:

- 1) Словенски језици након Првог светског рата - лингвистика међуратног периода:
 - Процеси стандардизације језика, језичка политика и језичка пракса у словенским земљама након Првог светског рата - уставна регулација, нормативни приручници, образовање, штампа;
 - Улога периодике као места артикулације различитих језичких концепата - тематизовање језичке норме у новинама, часописима и стручним публикацијама у периоду пре, за време и након Првог светског рата;
 - Филолози међуратног периода;

- 2) Процеси стандардизације језика, језичка политика и језичка пракса у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца:
 - Јужнословенско питање и језик пре и у време Првог светског рата:
 - језичка политика Аустроугарске монархије у односу на јужнословенске народе од средине 19. века до почетка Првог светског рата;
 - језичка политика и језичка пракса у време Првог светског рата.
 - Језичка политика и језичка пракса (законска регулатива, нормативни приручници, образовање, штампа) на простору Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Србије и Македоније у међуратном периоду.

Округли сто има за циљ да сумира резултате досадашњих истраживања, упореди становишта и закључке у различитим истраживачким срединама и истакне проблемска поља која су остала слабије или сасвим необрађена.

Радови ће након Конгреса бити објављен у проширеном тематском зборнику.

C3.1: OKRUGLI STO

KRAJ PRVOG SVETSKOG RATA I SLOVENSKI SVET JEZIČKO NASLEĐE I JEZIČKA POLITIKA

Organizacija:

Gordana Ilić Marković (Austrija)

Moderatori:

Gordana Ilić Marković (Austrija)
Vaclav Čermak (Češka Republika)

Stogodišnjica okončanja Prvog svetskog rata predstavlja priliku da se pokrene interdisciplinarni i komparatistički razgovor o složenim implikacijama koje su iskustvo ratne kataklizme, kao i potonje društveno političke promene, imale na razvoj jezičkih normi slovenskih jezika u periodu do Drugog svetskog rata.

Kako je jezik važan činilac u kreiranju i re/definisaju kulturnih i nacionalnih identiteta, to ovoj temi daje i dodatni kulturnoistorijski značaj .

Okupljanjem slavista iz slavističkih centara slovenskih i neslovenskih zemalja, koji pripadaju različitim generacijama, ostvaruje se platforma za nijanširan interkulturalni dijalog i višeslojni komparativni pristup temi.

U kontekstu razgovora o promenama u slovenskim jezicima nakon Prvog svetskog rata okrugli sto se posebno posvećuje jezičkoj politici južnoslovenskog prostora.

Procesi standardizacije jezika južnih Slovena u Austrougarskoj monarhiji 19. veka, kao i promene nastale u jezičkom izrazu tokom Prvog svetskog rata, odrazili su se na razvoj lingvističke norme u novonastaloj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Značaj koji međuratni period ima i na današnje jezičke norme kod južnih Slovena ovog prostora upućuje na potrebu da se iz komparativno-istorijske perspektive, savremenim metodama, interkulturalnim i interdisciplinarnim sociolingvističkim istraživanjima, a na podlozi različitih vrsta tekstova - od dokumenata, preko normativnih priručnika do periodike i književnosti - proširi naučni korpus iz ove oblasti.

Učesnici se pozivaju na učešće u razgovoru iz sledećih oblasti:

- 1) Slovenski jezici nakon Prvog svetskog rata - lingvistika međuratnog perioda:
 - Procesi standardizacije jezika, jezička politika i jezička praksa u slovenskim zemljama nakon Prvog svetskog rata - ustavna regulacija, normativni priručnici, obrazovanje, štampa;
 - Uloga periodike kao mesta artikulacije različitih jezičkih koncepta - tematizovanje jezičke norme u novinama, časopisima i stručnim publikacijama u periodu pre, za vreme i nakon Prvog svetskog rata;
 - Filolozi međuratnog perioda;

- 2) Procesi standardizacije jezika, jezička politika i jezička praksa u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca;
 - Južnoslovensko pitanje i jezik pre i u vreme Prvog svetskog rata:
 - jezička politika Austrougarske monarhije u odnosu na južnoslovenske narode od sredine 19. veka do početka Prvog svetskog rata;
 - jezička politika i jezička praksa u vreme Prvog svetskog rata.
 - Jezička politika i jezička praksa (zakonska regulativa, normativni priručnici, obrazovanje, štampa) na prostoru Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Srbije i Makedonije u međuratnom periodu.

Okrugli sto ima za cilj da sumira rezultate dosadašnjih istraživanja, uporedi stanovišta i zaključke u različitim istraživačkim sredinama i istakne problemska polja koja su ostala slabije ili sasvim neobrađena.

Radovi će nakon održavanja Kongresa biti štampani u proširenom tematskom zborniku.

СЗ.1: КРУГЛЫЙ СТОЛ

КОНЕЦ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ И СЛАВЯНСКИЙ МИР

ЯЗЫКОВОЕ НАСЛЕДИЕ И ЯЗЫКОВАЯ ПОЛИТИКА

Организация:

Гордана Илич Маркович (Австрия)

Модераторы:

Гордана Илич Маркович (Австрия)
Вацлав Чермак (Чешская Республика)

Столетие окончания Первой мировой войны служит поводом для обсуждения в междисциплинарном и сравнительном плане того, какое влияние опыт военных катаклизмов, а также последующие общественно-политические перемены оказали на развитие языковых норм славянских языков в период до Второй мировой войны.

Поскольку язык является важным фактором в создании и (пере)оформлении культурной и национальной идентичности, эта тема приобретает и дополнительное культурно-историческое значение.

Участие славистов, принадлежащих к разным поколениям, из славистических центров славянских и неславянских стран служит базой для осуществления детального межкультурного диалога и многостороннего компаративного подхода к исследованию темы.

В контексте разговора о переменах в славянских языках после Первой мировой войны особое внимание на круглом столе будет посвящено языковой политике на южнославянской территории.

Процессы стандардизации языков южных славян в Австро-Венгерской монархии XIX века, а также перемены, произошедшие в языковом выражении во время Первой мировой войны, отразились на развитии лингвистической нормы в новообразованном Королевстве сербов, хорватов и словенцев. Значение, которое межвоенный период имел для современных языковых норм южных славян, обуславливает необходимость расширения научного корпуса в данной области путем применения современных методов, рассмотрения вопросов в сравнительно-исторической перспективе, в межкультурных и междисциплинарных социолингвистических исследованиях, на базе различных видов текстов – от документов и нормативных справочников до периодики и литературы.

Участники приглашаются к участию в обсуждении следующих тем:

1) Славянские языки после Первой мировой войны – лингвистика межвоенного периода:

- Процессы стандартизации языков, языковая политика и языковая практика в славянских странах после Первой мировой войны – конституционное регулирование, нормативные справочники, образование, печать;
- Роль периодики как места артикуляции различных языковых концептов – тематизация языковой нормы в газетах, журналах и специализированных изданиях в период до, во время и после Первой мировой войны;
- Филологи межвоенного периода;

2) Процессы стандартизации языка, языковая политика и языковая практика в Королевстве сербов, хорватов и словенцев;

- Южнославянский вопрос и язык до и во время Первой мировой войны:
 - языковая политика Австро-Венгерской монархии в отношении южнославянских народов с середины XIX века до начала Первой мировой войны;
 - языковая политика и языковая практика во время Первой мировой войны.
- Языковая политика и языковая практика (законодательное регулирование, нормативные справочники, образование, печать) на территории Словении, Хорватии, Боснии и Герцеговины, Черногории, Сербии и Македонии в межвоенный период.

Цель круглого стола суммировать результаты проведенных исследований, сравнить точки зрения и выводы в различной исследовательской среде и выделить проблемные области, оставшиеся недостаточно освещенными или полностью не изученными.

После проведения съезда работы будут напечатаны в расширенном тематическом сборнике.

C3.1: ROUND TABLE

THE END OF WORLD WAR ONE AND THE SLAVIC WORLD

LINGUISTIC INHERITANCE AND LANGUAGE POLICY

Organizer:

Gordana Ilić Marković (Austria)

Moderation:

Gordana Ilić Marković (Austria)
Václav Čermák (Czech Republic)

A 100th anniversary of the end of World War One represents an opportunity for engaging into an interdisciplinary and comparative conversation about complex implications that represent the war cataclysm experience, as well as the socio-political changes that have followed, influencing the actual development of the Slavic languages linguistic norms up until World War Two.

This topic bears a further culture-historical meaning, for the language is an important component in creating and re/defining cultural and national identity.

By gathering Slavists from the Slavic centres from both Slavic and non-Slavic countries, that belong to different generations, a platform for a miscellaneous intercultural dialogue and a multilevel comparative subject approach is brought about.

In the context of the changes in Slavic languages that occurred after World War One the round table is particularly dedicated to the South Slavic region language policy.

Standardisation processes of the South Slavic peoples' languages within Austro-Hungarian 19th century Monarchy, as well as the modifications that arose in the linguistic expression during World War One, have had a reflection on the linguistic norm in the newly formed Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. The significance of the interwar period that is carried to the South Slavs present-day linguistic norms, requires a comparative-historical perspective, modern methods, intercultural and interdisciplinary sociolinguistic research, all the aforementioned based on different scripts-from documents through normative handbooks to periodical and literature-so that the scientific corpus of this field can be expanded.

The participants are invited to take part in the following fields' dialogue:

- 1) Slavic language after the World War One-interwar linguistics:
 - Standardisation processes, language policy and language practice in the Slavic countries after World War One – constitutional regulation, normative handbooks, education, press;
 - The periodical role as articulation focal point of different language concepts – thematising of the linguistic norm in the newspapers, magazines and specialised publications in the period before, during and after World War One;
 - Philologists of the interwar period;

- 2) Processes and languages standardisation, language policy and language practice in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes;
 - South Slavic question and the language prior and during World War One:
 - Austro-Hungarian Monarchy language policy in regard to South Slavic peoples from mid- 19th century up until the beginning of World War One;
 - Language policy and language practice during World War One.
 - Language policy and language practice (constitutional regulation, normative handbooks, education, press) in Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Serbia and Macedonia in the interwar period.

Round table aims at summarising the results of the existing research, compare the populations and conclusions in different research backgrounds and accentuate the problematic fields that were less or even not elaborated on.

An extended Thematic Repertory will be printed after the Congress.

Dr. Gordana ILIĆ MARKOVIĆ
Universität Wien, Institut für Slawistik AUSTRIA
gordana.ilic.markovic@univie.ac.at

УЧЕСНИЦИ И ТЕМЕ

- **Václav ČERMÁK**, Slovanský ústav AV ČR:

ROK 1918 JAKO KATALYZÁTOR VÝVOJE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ
(NA PŘÍKLADU ČEŠTINY A SLOVENŠTINY)

- **Андрей ЗИНКЕВИЧ**, Universität Wien - Institut für Slawistik:

ПЕРВАЯ МИРОВАЯ ВОЙНА КАК ФАКТОР НАЦИОНАЛЬНОГО
САМОСОЗНАНИЯ БЕЛОРУСОВ

- **Ценка ИВАНОВА**, Великотърновски университет:

КОНВЕРГЕНТНИ И ДИВЕРГЕНТНИ ПРОЦЕСИ НА ЕЗИКОВАТА
СТАНДАРТИЗАЦИЯ ОТ СРЕДАТА НА 19. ДО СРЕДАТА НА 20.
ВЕК (ПОЛИТИЧЕСКИЯТ КОНТЕКСТ НА ЮЖНОСЛАВЯНСКИТЕ
КНИЖОВНИ ЕЗИЦИ)

- **Salvatore DEL GAUDIO**, Київський національний університет
імені Тараса Шевченка:

МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ ТА БЕЛАРУСІ В 1920-Х РР. / DIE
SPRACHENFRAGE IN DER UKRAINE UND BELARUS IN DEN 1920-
ER JAHREN

- **Jolanta MINDAK-ZAWADZKA**, Instytut Slawistyki Zachodniej i
Południowej Uniwersytetu Warszawskiego:

DYSKUSJE O WSPÓLNYM KODZIE PISANYM/JĘZYKU LITERAC-
KIM U PROGU NIEPODLEGŁOŚCI PAŃSTWOWEJ PRZED STU
LATY. PRZYPADEK POLSKI I KRÓLESTWA SHS/JUGOSŁAWII

- **Милош КОВАЧЕВИЋ**, Филолошки факултет, Београд:

УЛОГА АУСТРОУГОРСКЕ У ИНАУГУРАЦИЈИ СРПСКОХРВАТ-
СКОГ ЈЕЗИКА

- **Александар МИЛАНОВИЋ**, Филолошки факултет, Београд:

ОДРАЗ ЈЕЗИЧКЕ СИТУАЦИЈЕ У ВРЕМЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА
У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

- **Tomislav STOJANOV**, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb:

INTERPUNKCIJSKA KODIFIKACIJA JEZIKA HRVATA I SRBA IZ-
MEĐU DVA SVJETSKA RATA: ISKUSTVO JEZIČNIH SUKOVA U

STVARANJU BUDUĆIH JEZIČNIH POLITIKA U ZEMLJAMA BIVŠE JUGOSLAVIJE

- **Milica MIHALJEVIĆ**, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb:
POLOŽAJ HRVATSKOGA JEZIKA PRIJE I POSLIJE PRVOGA SVJETSKOG RATA

- **Amela ŠEHOVIĆ**, Filozofski fakultet, Sarajevo

LESIKA ORIJENTALNOG PORIJEKLA U MUSLIMANSKIM ČASOPISIMA U BOSNI I HERCEGOVINI KRAJEM XIX I POČETKOM XX VIJEKA

- **Димитар ПАНДЕВ**, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје:

МАКЕДОНСКАТА ЈАЗИЧНА СТИХИЈА И КУЛТУРНА МИМИКРИЈА НИЗ ПРИЗМАТА НА „ТВОРЕЧКАТА СЛОБОДА НА ПИСАТЕЛОТ“ И „ЈАЗИЧНИТЕ САНКЦИИ НА КОЛЕКТИВИТЕ“ МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ (врз примери од прозата на Ангелко Крстиќ)

- **Јелица СТОЈАНОВИЋ**, Универзитет Црне Горе, Филолошки факултет, Никшић:

ЈЕЗИЧКА ПОЛИТИКА И ЈЕЗИЧКА ПРАКСА АУСТРОУГАРСКЕ МОНАРХИЈЕ У ВРИЈЕМЕ ПРВОГ СВЈЕТСКОГ РАТА У ЦРНОЈ ГОРИ

- **Gordana ILIĆ MARKOVIĆ**, Universität Wien – Institut für Slawistik:
SPRACHENPOLITIK DES KÖNIGREICHS DER SERBEN, KROATEN UND SLOWENEN

ROK 1918 JAKO KATALYZÁTOR VÝVOJE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ (NA PŘÍKLADU ČEŠTINY A SLOVENŠTINY)

Bouřlivý vývoj roku 1918 vedl ve východní a střední Evropě k obnově některých národních států (Polsko), nebo ke vzniku slovanských států nadnárodního charakteru, v nichž žilo několik slovanských etnik (Československo, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, částečně i státní útvar od roku 1922 fungující pod názvem Svaz sovětských socialistických republik). Nově zformované nástupnické státy však svým národnostním složením v mnohém kopirovaly složitější strukturu národnostního složení větších státních celků, z nichž se vyčlenily. Příkladem tohoto typu je meziválečná Republika československá, kde kromě dvou státotvorných národů, Čechů a Slováků, žila vedle početné menšiny německé a maďarské, také menšina polská a rusínská. Samostatnou kapitolu představuje postavení slovanského obyvatelstva dodatečně připojeného území tzv. Podkarpatské Rusi (dnešní Zakarpatská oblast Ukrajiny), kde byla úprava národního jazyka řešena odlišně od ostatních částí meziválečného Československa. Z důvodu ochrany obou státotvorných národů byl definován a ústavou z roku 1920 potvrzen pojem „československý národ“ a „československý jazyk“, které zaručovaly těmto dvěma národům početní většinu na celém území nově vzniklého státu. Termín „československý jazyk“ podepřený odborným vyjádřením České akademie věd a umění z roku 1920 umožnil pod tento pojem zahrnout jak češtinu, tak slovenštinu bez ohledu na to, jaké funkce do té doby oba jazyky v obou částech státu plnily, tj. jednalo se o název „pro jazyk v základě jediný, vztahující se stejnoměrně k oběma jeho útvarům spisovným“. Zatímco čeština na území Čech a Moravy fungovala jako zemský úřední jazyk paralelně s němčinou (existovalo též české vysoké školství, vědecká literatura, právní zákoníky apod.) již v době Rakouska-Uherska, slovenština toto postavení do té doby neměla.

Přes všechny výhody, kterými čeština disponovala, se vyskytly i v českojazyčné oblasti potřeby úpravy administrativního stylu, jejichž cílem bylo odstranění pro češtinu neobvyklých německých konstrukcí a snaha vytvořit domácí terminologii v některých oblastech (např. železniční či vojenská terminologie). Za připomenutí však stojí, že česká jazykověda zde mohla navázat na projekty, které byly zahájeny buď krátce před první světovou válkou (např. založení Časopisu pro moderní filologii r. 1911, zahájení excerpčních prací na

budoucím Příručním slovníku jazyka českého), nebo během ní (v roce 1917 založen časopis Naše řeč). Krátce po roce 1918 byl založen také speciální terminologický časopis, který vycházel ve 20. letech 20. století. V té době dochází také k purifikaci jazyka, z něhož jsou odstraňovány existující i domnělé germanismy. S puristickými tendencemi v českém jazyce se setkáváme v různých vlnách po celé meziválečné období. Péči o čistotu češtiny obstarával především časopis Naše řeč. Nelze opominout ani vydavatelskou činnost a snahu sestavit základní sadu českých vysokoškolských učebnic napříč všemi obory, kterou reprezentuje nedokončená řada „Vysokoškolské rukověti. Sbíрка vědeckých příruček pro československé vysoké školy a studium soukromé“, která měla čtyři oddíly: spisy právnícké a hospodářské, spisy lékařské, spisy duchovněné a spisy přírodovědné.

Vývoj slovenštiny byl v tomto směru obtížnější, neboť do té doby nefungovala jako jazyk státní správy, vysokého školství apod. Přestože byla po vzoru srbochorvatského jazyka de facto chápána jako druhá spisovná varianta československého jazyka, byla některými českými lingvisty pojmána pouze jako lokální, slovakizovaná podoba češtiny. Některé extrémní názory z počátku 20. let dokonce uvažovaly o tom, že nemá smysl vytvářet pro slovenštinu samostatnou terminologii a vědecký jazyk. Ještě celé meziválečné období se setkáváme v českém prostředí s názorem, že slovenština je pouhým dialektem češtiny, proti tomuto pojetí však výrazným způsobem vystupovali členové Pražského lingvistického kroužku. Vývoj ve 2. polovině třicátých let 20. století ale jasně směřoval k pojetí dvou zcela samostatných jazyků, které jsou schopny plnit všechny funkce jazyka.

ПЕРВАЯ МИРОВАЯ ВОЙНА КАК ФАКТОР НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ БЕЛОРУСОВ

Первая мировая война занимает особое место в становлении национальной и культурно-языковой идентичности белорусов. Ключевую роль в этом процессе сыграло создание немецкой оккупационной властью на территории Курляндии, Литвы, Южной Латвии, а также Центральной и Западной Беларуси т.н. Land Ober Ost – территориально-административной единицы под командованием Э. Людендорфа и общим руководством П. фон Гиндербурга. Обер Ост в разных границах просуществовал с 1914 г. по начало 1919 г. и представлял собой многонациональное государство-протекторат (основные нации: литовцы, поляки, латыши, белорусы) с административным делением, построенным по ненациональному признаку: в 1915 г. здесь были выделены 3 округа (Verwaltungsgebiet) — Курляндия, Литва, Белосток-Гродно.

1. Обер Ост: новый подход к национальной идентификации, дерусификация, деполонизация (1914-1919)

Культурно-языковая политика, проводимая здесь немецкими властями опиралась на следующие принципы:¹

- выделялись 3 исконных языка: литовский, польский, белорусский;
- декларировалось одинаковое отношение ко всем национальностям и их языкам (директива Гинденбурга от 22.12.1915);
- запрет русского языка в начальных нерусских школах;²
- поддержка национальной культуры, прессы³ и образования (прежде всего, белорусского⁴ и литовского): преподавание в национальных школах на родном языке;
- обязательное изучение немецкого языка в школах.

1 На основе работы Н. Zemke (1936) и приведенных им документов 1914 – 1919 гг.

2 В школах для русского национального меньшинства языком преподавания был русский.

3 Если в XIX веке вышло 75 белорусских книг, то с 1901 по 1916 – 245 книг, не считая газет и журналов на белорусском языке (Александрович 1971: 163-164).

4 В начале XX века в России не было ни одной школы с преподаванием на белорусском языке. (Крыжановічкі 2008).

Важнейшим шагом в формировании национальной идентичности белорусов (а также литовцев) было понимание оккупационными властями того, что в условиях польского доминирования на многих территориях Ober Оста понятия «родной язык» и «национальность» не обязательно совпадают.⁵ Нередко даже в явно белорусских и литовских семьях использовали польский в качестве семейного языка, особенно в городах. Это затрудняло определение родного языка, а кроме того, национально-языковая идентификация на территории Ober Оста осложнялась наличием многоязычных и смешанных языковых ареалов.⁶ Немецкие власти к началу 1916 г. разработали методику определения родного языка, которая позволяла разграничить понятия «национальность» и «язык несемейной коммуникации»⁷.

2. Первое белорусское государство как продукт оккупации

Во время оккупации была кардинально изменена система и иерархия национальных отношений, разорваны административно-политические связи оккупированных территорий с Российской империей. Следствием этого стала активизация национального движения белорусов. Это повлекло за собой формирование идеи о политической автономии от бывшей метрополии. В марте 1918 г. было провозглашено независимое белорусское государство – Белорусская Народная Республика.

3. Межвоенное время – «польские» и «советские» белорусы

После отступления немецких войск, последовавшей затем польско-советской войны (1919-1921) и Рижского мирного договора (1921) этническая территория Беларуси оказалась поделенной между Польшей

5 Это понимание пришло не сразу: в начале оккупации, по воспоминаниям Э.Людендорфа, немецкая власть вообще не могла «найти белорусский народ», настолько он был полонизирован (Zemke 1936: 53).

6 Речь идет о смеси литовского, польского и белорусского языков в некоторых районах.

7 Чтобы обеспечить равноправный подход при определении школьного языка фон Гинденбург издал 16.01.1916 г. указ «О применении основных положений по восстановлению школьного образования», где дал следующее определение: «в качестве родного языка рассматривается любой язык, на котором разговаривают родители со своими зарегистрированными детьми» (цитируется по Zemke 1936: 56). Руководитель округа Сувалки еще более ужесточил методику языковой идентификации в районах с неявным национальным составом: «Понятие родной язык часто неосознанно. При выборе языка преподавания не идет речь, например, о том, говорят ли родители с детьми и понимают ли сами дети по-польски... Решающим для выбора языка преподавания должно быть то, на каком языке в большинстве семей, дети которых хотят посещать новую школу, говорит старейшина семьи в семейном кругу» (Zemke 1936: 56 – 57).

и Советской Россией. В Польше по решению Парижской мирной конференции белорусскому языку гарантировалась защита как языку национального меньшинства.⁸ Этот закон соблюдался последующие два-три года польскими властями, однако затем начался процесс полонизации восточных окраин. В советской части Беларуси в двадцатые- в начале тридцатых годов белорусский язык и культура поддерживались властью в рамках кампании коренизации, а после ее завершения почти вся интеллигенция, проявившая себя в области национальной культуры и самосознания, была репрессирована и начался процесс русификации.

4. Вторая мировая война: деполонизация и десоветизация через белорусификацию

Следующий этап развития языковой ситуации в Беларуси происходил уже в рамках Второй мировой войны – в сентябре 1939 г. к СССР была присоединена Западная Беларусь, где до июня 1941 г., с одной стороны, проводилась политика деполонизации через белорусификацию присоединенных территорий, а с другой, – политика «социальной чистки», направленной против «буржуазно-националистической» части населения бывших «кресов всходних».

И, наконец, вторая немецкая оккупация Беларуси (1941 – 1944) характеризовалась явной поддержкой всех национальных признаков титульной нации и противопоставлением ее национальным меньшинствам – русским и полякам.⁹

Проблема для обсуждения: Оккупация как активатор процесса национальной самоидентификации.

8 Этот закон позднее, во время немецкой оккупации Польши 1939 – 1944, был перенят почти без изменений немецкими оккупационными властями.

9 В первую очередь, во время нахождения у власти Генерального комиссара Беларуси Вильгельма Кубе.

КОНВЕРГЕНТНИ И ДИВЕРГЕНТНИ ПРОЦЕСИ НА ЕЗИКОВАТА СТАНДАРТИЗАЦИЯ ОТ СРЕДАТА НА 19. ДО СРЕДАТА НА 20. ВЕК (ПОЛИТИЧЕСКИЯТ КОНТЕКСТ НА ЮЖНОСЛАВЯНСКИТЕ КНИЖОВНИ ЕЗИЦИ)

1. Въведение – авторски ракурс

Както в исторически план, така и в съвременния модерен свят съществува конкретна, многопластова и динамична връзка между книжовен език и политика. Съвременният облик на южнославянските книжовни/стандартни езици е функция на политика с дълбоки корени, които започват от религиозни институции и средновековни държави. От епохата на (южно)славянските национални възраждания свой отпечатък оставят политиките на многонационалните империи (Австро-Унгарска, Османска, Руска) спрямо носителите на славянски езици и култури, но и междусъседските отношения, обвързани с борби за политическо и културно надмощие на Балканите. Траен отзвук имат междусъседски и балкански войни преди Първата световна война, различната принадлежност към воюващите блокове по време на двете световни войни и последвалите междусъседски отношения. Политиките, които променят статуса и броя на южнославянските книжовни езици от края на 19. век, през 20. и в началото на 21. век предизвикват разнопосочни научни и обществени реакции. Винаги обаче в лингвистичен план е стоял въпросът за разграничението между южнославянските езици и конкретно – как при умножаването на броя на книжовните езици на същата езикова територия се постигат компонентите на разграничението в отделните езикови равнища (структурно-езиков аспект), а в социолингвистичен план – как се осъществява комуникацията между „носителите“ на различни книжовноезикови стандарти от гледна точка на дихотомииите свое : чуждо vs. разбирам : не разбирам (културологичен и социален аспект).

2. Методологически въпроси

Широкият социолингвистичен контекст на изследванията за книжовните езици предполага позоваване на исторически, обществено-политически, стопански, религиозни и културни обстоятелства. В научните публикации обаче често се пренебрегва важен принцип, свързан с

оценъчния елемент: чисто методологически изследвачът рискува да стане зависим от по-късно наложени оценки като следствие на събития, които все още не са се състояли в предходния период. Проблемът е в това, че подобна непоследователна методология моделира/ манипулира представи и съзнания у твърде широка аудитория както в миналото, така и в наше време.

Налага се връщане към източниците от конкретните периоди, като те се групират на: а) публикации с конкретни идейни платформи от автори с хуманитарен / филологически / лингвистичен профил: дискусии за общ южнославянски книжовен език, проект за обща азбука, проект за общ терминологичен речник и др. (примери от 19. век);

б) публикации на изследователи с конкретни задачи, адресирани основно към познавачи на материята (специалисти): теренни изследвания на говори; сравнителни изследвания между южнославянски наречия/езици; проекти за нормирани идиоми; въпроси за отношенията между диалектите и книжовния език (втора половина на 19. – начало на 20. век); в) публикации по езикови въпроси в печата, в авторски коцепции/студии с широк отзвук и в художествени произведения – адресирани до по-широка аудитория с различен набор от фонови знания за «другия», а същевременно целящи формиране на обществени нагласи: примери от сръбски (сръбско княжество/кралство и Войводина през 19. и началото на 20. век), хърватски и български източници; г) примери за възстановяване и преформатиране на научния и културния диалог след военни конфликти и политически кризи (филолози с професионалния си път и с житейската си съдба като олицетворение на превратностите на времето); д) публикации с обобщаващ и съпоставителен характер от дистанцията на времето или подвластни на по-късна политическа конюнктура: периодизацията в историята на южнославянските книжовни езици като собствено-интровертна и като изведена чрез платформата на общоюжнославянския контекст – езици в лингвистичния и езици в политическия смисъл.

3. Фактология и аналитична част

- Според разпространено в науката схващане южнославянската езикова карта принадлежи към най-сложните и най-интересните в Европа - като територия, по която, при абстрахиране от политическите граници, които се отличават с многократни прекроявания, трудно могат да се поставят навсякъде точни етнически, етнографски и езикови граници.

- Книжовноезиковото пространство «се преразпределя» в разклонена редица, която съдържа два структурноезикови типа, аналитичен и

синтетичен: български – македонски // сръбски – черногорски – бошнячки/босненски – хърватски [стандартизирана цокавска основа с няколко вида индивидуализация] // – словенски.

- В края на 19. век изследователите разграничават три книжовно-езикови ядра – българско, сърбохърватско/ хърватско-сръбско (в своите варианти) и словенско.

- Културно-езиковото влияние е поделено между Русия и Европа, между православие и католицизъм.

- Руско културно-езиково влияние: сред сърбите във Войводина от края на 18. век, сред българите – интензивно от 19. век.

- Илиризъмът през 19. век сред хърватите – национална консолидираща роля, макар че не се осъществява идеята за единна илирийска книжнина на общ за всички южни славяни език.

- Езиковият въпрос като отражение на сложната конфигурация на създаване на южнославянските държави, отделили се от Османската империя и от Австро-Унгария.

- “Проектът” сръбскохърватски книжовен език от 19. век в контекста на противоборствата между Руската и Хабсбургската империя; значимостта на Виенския договор от 1850 г.

- Университетските центрове за образование на младежи от южнославянските краища като фактори на влияние (статистически данни за получили образованието си в рускоезични и в немскоезични университети през 19. век).

- Виенската славистика като олицетворение на последиците от политическите сътресения след края на Първата световна война: славянските катедри в университети на «новите» държави; «епохата» Ватрослав Ягич през призмата на политическите превратности – ролята на великия учен до началото на Първата световна война, съдбата му след края на войната и съдбата на Ягичевата библиотека.

- През втората половина на 20. и на границата с 21. век броят на езиковите стандарти следва политиката и процесите на разпад на югославската федеративна държава.

Jolanta MINDAK-ZAWADZKA

Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego

**DYSKUSJE O WSPÓLNYM KODZIE PISANYM/JĘZYKU
LITERACKIM U PROGU NIEPODLEGŁOŚCI PAŃSTWOWEJ
PRZED STU LATY. PRZYPADEK POLSKI I
KRÓLESTWA SHS/JUGOSŁAWII**

Rok 2018. to setna rocznica uzyskania niepodległości tak przez Polskę jak i Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców (Jugosławię). Wśród wielu różnych problemów, jakie musiały możliwie szybko rozwiązać młode państwa, był także ten związany z potrzebą odpowiedniego ujednoczenia języka pisanego, zwłaszcza w dziedzinie prawa i administracji państwowej oraz nauki i szkolnictwa, ale także w wielu innych wymiarach ponadlokalnego funkcjonowania społeczeństwa.

Wydawać by się mogło, że sytuacja w Królestwie SHS i w Polsce była diametralnie różna. Polska była zasadniczo jednonarodowa (choć z wieloma bardzo licznymi mniejszościami etnicznymi), podczas gdy już sama nazwa państwa jugosłowiańskiego podkreślała jego wielonarodowość. Etniczni Polacy byli też zasadniczo jednowyznaniowi (jako katolicy), w przeciwieństwie do obywateli KSHS. Wreszcie, Polska miała długą tradycję państwową (a w jej ramach wykształcony językowy kod ogólnonarodowy) zanim utraciła niepodległość pod koniec 18. wieku, natomiast ziemie jugosłowiańskie w swym kształcie z 1918 roku nigdy takiej wspólnej przeszłości nie miały.

A jednak wydaje się, że na pewnym poziomie ogólności społeczno-polityczne problemy ze wspólnym językiem dadzą się w tych dwu państwach porównywać, zarówno gdy chodzi o zastany stan po uformowaniu się każdego z państw jak i w kwestii podejmowanych działań naprawczych i wywoływanych przez kwestie językowe dyskusji czy kontrowersji.

Sytuacja w KSHS była niewątpliwie trudniejsza i wywoływała znacznie większe napięcia społeczne (dezaktualizacja założeń ankiety Jovana Skerlicia, forsowany przez polityczne centrum problem narodowej «trójjedności», liczne i bardzo zróżnicowane tradycje piśmiennicze itd), jednak i w Polsce było niemało problemów, wynikających z faktu, że przez ponad 120 lat podziału jej obszaru między trzech okupantów (Austro-Węgry, Prusy i Rosję), przy prowa-

dzeniu silnej polityki germanizacji i rusyfikacji, brakowało wspólnej (albo – w ogóle - polskiej) terminologii w wielu dziedzinach życia, regionalne odmiany polszczyzny były też nasycone licznymi, odpowiednio, germanizmami i rusycyzmami, nie w pełni ujednoliconą była pisownia itd. itd.

Zestawiając sytuację językową w polskim i jugosłowiańskim międzywojniu można skupiać się na wielu różnych kwestiach, wybierając bardzo różne podejścia badawcze. Tu proponuje się zośrodkowanie uwagi na dwu sprawach:

- przeprowadzanie reform(y) pisma (przygotowywanie, publikacja i krytyczne dyskusje wokół kolejnych opracowań, odpowiednio, zasad ortografii w Polsce, i Pravopis-ów , różnych autorów, w KSHS);
- dyskusje toczone na łamach czasopism naukowych (jak np. belgradzki *Naš jezik*) i na łamach prasy; jako ówczesnych przejawach publicznej wymiany opinii medialnie zapośredniczonej, a dotyczących przede wszystkim płaszczyzny leksykalnej (w tym – terminologii).

W odniesieniu do sytuacji jugosłowiańskiej pojawia się też dodatkowy problem, stanowiący pewne utrudnienie dla badacza: swoista aktualność niektórych aspektów dyskusji sprzed stu lat wpływa na odrębne, zawarte w literaturze przedmiotu, współczesne oceny zjawisk społeczno-językowych z początku XX wieku, w zależności od dzisiejszej państwowej/narodowej samoidentyfikacji ich autorów. W Polsce, choć tzw. polityka historyczna stała się gorącym tematem, zasadniczo nie dotyczy ona dziejów polityki językowej.

УЛОГА АУСТРОУГОРСКЕ У ИНАУГУРАЦИЈИ СРПСКОХРВАТског ЈЕЗИКА

На терену Босне и Херцеговине у аустроугарском периоду извршен је завршни удар на Вукову србистичку филолошку парадигму, најпре неуспелим покушајем увођења тзв. босанског језика, а потом успелим покушајем претварања српског у „српско-хрватски језик“. Први пут је „српско-хрватски“ свој званични назив добио 1907. године одлуком Земаљске владе о напуштању назива „босански језик«, и наредбом „да у будуће за земаљски језик без изузетка има вриједити званични назив *српско-хрватски језик*«. Срби су, исцрпљени борбом против босанског језика“ и са свешћу о скорашњој реализације идеје о уједињењу с Хрватима тај двоназив свога језика прихватили као нужно зло. Замена србистичке сербокroatистичком парадигмом убрзо је нашла плодно тло и у Србији, најпре анкетом Јована Скерлића о заједничком језику, који би био српскохрватски као „латинична екавица“, а потом и проводбом аустроугарске језичке политике у време Великога рата, када је у окупираним српским земљама српско име језика замењено српскохрватским, али политичким циљевима Краљевине Србије „за ослобођење и уједињење све наше неослобођене браће Срба Хрвата и Словенаца“, што значи да је циљ српске владе био решење не српског него југословенског питања, а пренесено на језички план – српскохрватског језичког питања. Зар је онда чудо да је у првом Уставу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца из 1921. године, што је задржано и у другом Уставу из 1931. године – језик именован као „српско-хрватско-словеначки“.

Тако је аустроугарска идеја о „укидању“ Вукове српске филолошке парадигме успела – с тим да је резултат био код свих Срба напуштање србистичке зарад сербокroatистичке филолошке парадигме.

Александар М. МИЛАНОВИЋ

Филолошки факултет, Београд

ОДРАЗ ЈЕЗИЧКЕ СИТУАЦИЈЕ У ВРЕМЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

У излагању се анализира статус књижевника у српској језичкој политици пре, током и после Првог светског рата, што је оквир за разумевање значаја њихових описа и анализе српске језичке ситуације у ратно време. Наиме, пред почетак Првог светског рата српски књижевници активно учествују у креирању српске језичке политике, што се најбоље види по чувеној Скерлићевој анкети, али и активностима издавачких кућа (Српска књижевна задруга) и часописа (*Српски књижевни јласник*).

Као активни учесници у решавању књижевнојезичких питања пре избијања сукоба, српски књижевници су оставили бројна сведочанства о статусу српског језика и ћирилице током Првог светског рата, што је до сада углавном остао неискоришћени ресурс за анализу српске језичке ситуације пре, током и непосредно после Првог светског рата. Зато се у излагању акценат ставља на анализу књижевног тумачења актуелних језичких процеса и функцију таквих сегмената текстова.

Tomislav STOJANOV

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

**INTERPUNKCIJSKA KODIFIKACIJA JEZIKA HRVATA I SRBA
IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA: ISKUSTVO JEZIČNIH SUKOBA
U STVARANJU BUDUĆIH JEZIČNIH POLITIKA
U ZEMLJAMA BIVŠE JUGOSLAVIJE**

Prvi svjetski rat stvorio je okvir za političko ujedinjenje južnih Slavena, a koja je kao romantičarska i nacionalistička ideja rasla tijekom 19. stoljeća (Rotschild 1974: 204). Političko ujedinjenje pretpostavljalo je i jezično. O jezičnopolitičkim okolnostima hrvatskoga jezika više se može pronaći u Jonke (1971: 195-206), Moguš (2009: 189-196), Oczkova (2010: 290-295), Katičić (2013: 227-231), Frančić (2013: 89-96) te Langston i Peti-Stantić (2014: 101-104), odnosno u Ham (2005: 163-187) u kontekstu povijesne gramatikografije, a uvjerljivo najiscrpniji historiografski opis načinio je Marko Samardžija u svome djelu *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918.-1941.)* iz 2012. Autori se slažu da je razdoblje između dva svjetska rata bilo snažno obilježeno jezičnom unifikacijom kroz pravopisna rješenja koja su vodila nezadovoljstvu Hrvata i daljnjem razvoju sukoba, da bi na koncu inicijativa doživjela neuspjeh. Jezična unifikacija najbolje se može oprimirati pravopisom čije je uređenje bilo javno obznanjeno i obvezujuće u vidu *Pravopisnoga uputstva za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S.H.S iz 1929.*, a za koji Ivšić (1953: 41) kaže da je „[o]dbačen (...) jer je u Hrvatskoj vrlo mnogima bio mrzak“. Pravopisno područje pokazuje se osobito zahvalnim za sociolingvističko proučavanje odnosa jezika i identiteta. U ovome radu pozornost će se usmjeriti na poredbenopovijesni pregled jedne od temeljnih pravopisnih cjelina – interpunkciju – koja se, unatoč svojoj načelnoj tehničko-grafolingvističkoj naravi udaljenoj od pitanja jezičnoga identiteta, pokazala prigodnom i pogodnom ideološkom temom. Promotrit će se promjene u interpunkciji u hrvatskim, slovenskim i srpskim pravopisnim priručnicima do početka Drugoga svjetskog rata.

Drži se da je jedan od temeljnih zadataka jezične politike smirivanje jezičnomotiviranih sukoba u društvu. Loša jezična politika vodi jezičnim sukobima, a međuratna je jezična politika vodila kasnijim još oštrijim podjelama, osobito u šezdesetim i sedamdesetim godinama, koje su vodile ozbiljnim društvenim potresima, a čije se posljedice osjećaju i danas u kroatistici. U ovome radu želi se iznijeti viđenje o naučenim lekcijama unifikacijske jezične politike

koje danas, iz perspektive stogodišnjice kraja Prvoga svjetskoga rata i nastajanja prve južnoslavenske državne asocijacije, mogu iskustveno pridonijeti budućim jezičnim politikama na području jugoistočne Europe.

U odnosu na dugu povijest sukoba na ovim prostorima koje su se u većoj ili manjoj mjeri odrazile na jezičnu politiku, u zadnjem dijelu istaknut će se pozitivna uloga Deklaracije o nordijskoj jezičnoj politici (2006) među nordijskim zemljama i njezini važni aspekti. Ona se drži jedinstvenim slučajem provođenja jezične politike u svijetu koji odiše tolerancijom, pluralizmom i višejezičnošću. Drži se da bi se o sličnoj deklaraciji s bliskim ciljevima trebalo početi raspravljati u kontekstu južnoslavenske jezične sredine, potaknuta od slavističkih sociolingvista.

POLOŽAJ HRVATSKOGA JEZIKA PRIJE I POSLIJE PRVOGA SVJETSKOG RATA

Hrvatski je narod u 20. stoljeću živio u nekoliko različitih državnih tvorevina i u različitim političkim sustavima. U povijesti se hrvatskoga jezika govori o pet razdoblja u razvoju hrvatskoga jezika u 20. stoljeću, a prvo se razdoblje nadovezuje na kraj 19. stoljeća. Jedan je od prijelomnih trenutaka u razvoju hrvatskoga jezika bio i Prvi svjetski rat, kojim je razgraničeno prvo i drugo razdoblje. Austro-Ugarsku je Monarhiju nakon Prvoga svjetskog rata 1918. godine smijenila Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, koja 1929. mijenja ime u Kraljevina Jugoslavija.

U lipnju 2018. godine objavljena je prva knjiga monografije *Hrvatski jezik u 20. stoljeću*, u kojoj je iscrpno s različitih aspekata obrađen položaj hrvatskoga jezika u 20. stoljeću. To je peta knjiga u nizu u kojemu se obrađuje hrvatski jezik od najranijih početaka do kraja 20. stoljeća. Zbog sveobuhvatnosti teme hrvatski jezik u 20. stoljeću bit će obrađen u dvije knjige, a druga je knjiga trenutno u tisku. Monografija *Hrvatski jezik u 20. stoljeću* nezaobilazan je izvor i polazište za analizu položaja hrvatskoga jezika prije i poslije Prvoga svjetskog rata. Za analiziranu je temu posebno važno poglavlje *Hrvatski jezik od početka 20. stoljeća do 1945.* autora Marka Samardžije, koji se i u ostalim radovima najviše bavio tim razdoblje. Budući da se početak 20. stoljeća (prvo razdoblje) u jezičnome i povijesnome kontekstu izravno povezuje s događajima s kraja 19. stoljeća, ukratko ću i njih spomenuti u ovome radu.

Druga polovica 19. stoljeća doba je intenzivnoga izgrađivanja i prihvaćanja hrvatskoga standardnog jezika. U hrvatskome jezikoslovlju krajem 19. stoljeća djeluju četiri struje, nazivaju se filološke škole, s različitim stavovima o pitanjima pravopisne i jezične norme: zagrebačka, zadarska i riječka filološka škola te kasnije i hrvatski vukovci. Krajem 19. stoljeća i početkom 20. stoljeće prevlast odnose hrvatski vukovci, koji se zalažu za oblikovanje standardnoga jezika na štokavskoj osnovici jekavskoga izgovora te za pretežno fonološki pravopis, npr. časopis koji se danas zove *Liječnički vjesnik*, glasilo Hrvatskoga liječničkog zbora, počeo je izlaziti pod imenom *Liečnički viestnik* kao Organ Sбора liečnikâ Kraljevine Hrvatske i Slavonije, godine 1906. mijenja ime u *Liječnički vijestnik*, a 1910. u *Liječnički vjesnik*. U Austro-Ugarskoj Monarhiji izražena je težnja za

mađarskom upravnom i administrativnom prevlašću (Hrvatsko-ugarska nagodba iz 1868., čije su odredbe na snazi do 29. listopada 1918., tj. do kraja Prvoga svjetskog rata i sloma Austro-Ugarske Monarhije), a unionistička mađaronska stranka afirmira vukovce. Pod dvadesetogodišnjom vlašću bana Khuena Hedervarya doneseno je nekoliko odluka koje su utjecale na hrvatski standardni jezik i pravopis, od kojih je posebno važna odluka po kojoj je Brozov pravopis proglašen službenim pravopisom (1892.), što je imalo velik utjecaj na prihvaćanje novoštokavske jekavske osnovice hrvatskoga standardnog jezika. Na vukovskim je temeljima napisana i *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika* Tome Maretića (1899.) i Broz-Ivekovićev *Rječnik hrvatskoga jezika* (1901.). Godine 1904. nakon Brozove smrti Dragutin Boranić izdaje *Hrvatski pravopis* (Broz-Boranićev pravopis). Prije Prvoga svjetskog rata objavljena su još tri izdanja Broz-Boranićeva pravopisa (1906., 1911. i 1915. godine). Mnogi književnici i znanstvenici ne prihvaćaju Brozov pravopis i pišu morfonološkim pravopisom (*bezplatno, predplata, predsjedništvo, redku, sbor, uredništvo*). Godine 1904. Vatroslav Rožić u Zemunu izdaje *Barbarizme u hrvatskom ili srpskom jeziku*, a kasnija izdanja toga priručnika nose naslov *Barbarizmi u hrvatskome jeziku*. To je prvi hrvatski jezični savjetnik objavljen kao samostalna knjiga. U svojim se rješenjima Rožić oslanja na načela vukovaca i na Maretićev *Antibarbarus*, koji je objavljen u *Gramatici i stilistici*, te zagovara isključivo rješenja koja nude štokavski govori. Godine 1911. Nikola Andrić izdaje *Branitelj jezika hrvatskoga*, u kojemu govori o nekim hrvatskim i srpskim jezičnim posebnostima. Na svim se jezičnim razinama prepoznaje da je riječ o vremenu u kojemu se uspostavljaju pravila hrvatskoga standardnog jezika te da su prisutna kolebanja u mnogim rješenjima. Uoči sloma Austro-Ugarske Monarhije i Prvoga svjetskog rata hrvatski političari i intelektualci sve više žele izići iz Austro-Ugarske Monarhije. Međutim, prisutna je svijest o vlastitoj sitnoći i nemoći iz čega proizlazi uvjerenje da Hrvati mogu opstati samo politički ujedinjeni na svojoj „jednokrvnom braćom”, tj. sa Slovencima i Srbima s kojima će oblikovati nov, jugoslavenski narod (Samardžija 2006:11). U užemu krugu intelektualaca i studenata pojavljuje se ideja o ukidanju svih nacionalnih i jezičnih razlika među Hrvatima, Srbima i Slovencima u skladu s prijedlogom srpskoga kritičara Jovana Skerlića da se Srbi odreknu ćirilice, a Hrvati prihvate ekavicu.

Drugo razdoblje traje od završetka Prvoga svjetskog rata do 1938. godine. Dolazi do raspada Austro-Ugarske Monarhije i uspostave nove države Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Tada se donosi odluka o ravnopravnome statusu latinice i ćirilice u cijeloj državi. To je dovelo do sve veće uporabe ćirilice i nezadovoljstva u Hrvatskoj. Položaj hrvatskoga jezika postaje sve nepovoljniji zbog srpske težnje za prevlašću u svim područjima javnoga, političkoga i kulturnoga života. Jezik se zvao *srpskohrvatskim*, ili *srpskohrvatskoslovenačkim*, a to se ostvarivalo tako da je srpski jezik postao službenim jezikom cjelokupnoga javnog i kulturnog života. Čak su hrvatski književnici Dobriša Cesarić,

Miroslav Krleža, Antun Branko Šimić, Tin Ujević nakratko pisali ekavicom. Hrvatsko se nazivlje sve više istiskuje iz javne uporabe, a vojno nazivlje istisnuto je već u prosincu 1918. U tom se kontekstu Maretićeva gramatika i Brozov pravopis doživljavaju hrvatskima iako se do 1918. godine doživljavalo da oni odstupaju od hrvatske tradicije. Čak se i Maretić 1921. godine (*Govor zamjenika predsjednika na svečanoj sjednici 26. aprila 1921 u Ljetopisu JAZU za godinu 1921.*, sv. 36, str. 70) protivi ideji da Hrvati prihvate ekavicu, a Srbi latinicu (*Tako idilički shvaćati stvar može samo onaj kome se ona čini vrlo jednostavna i laka: ali kad je stanemo motriti s malo realnijega stajališta, brzo se uvjeravamo, da ona nije ni jednostavna ni laka.*). Brozov se pravopis od 1921. godine objavljuje pod imenom njegova suradnika i priređivača svih ostalih izdanja Dragutina Boranića i pod naslovom *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika* (osim izdanja iz 1934. i 1937. kojima je naslov *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika*). U iznimno je tešku položaju hrvatski jezik u desetljeću (1929. – 1939.) u kojemu je Hrvatska dijelom Kraljevine Jugoslavije. Godine 1929. objavljeno je *Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S. H. S. (uputstvo je riječ srpskoga jezika, a hrvatski je uputa)*, dokumentom koji zahtijeva da se u škole uvede jedinstven pravopis. Boranić 1930. godine objavljuje peto, a 1934. šesto izdanje *Pravopisa*, oba usklađena s *Uputstvom* (npr. piše *otsjek, otsjeći, ot-sada, otcijepiti, otseliti, otiskočiti, pretsjednik, pretstojnik, pretsoblje, pretstavnik, potšiti, otšetati; vidjeću, nosiću, kupiću, pisaću, čitaću, kupovaću*).

Iz svega navedenoga možemo zaključiti da je razvoj hrvatskoga jezika u 20. stoljeću skokovit i nedjeljivo je povezan s političkim prilikama i lomovima tijekom toga burnog razdoblja, a Prvi je svjetski rat bio jedan od prijelomnih trenutaka u razvoju hrvatskoga jezika (razdjelnica prvoga i drugoga razdoblja).

**LESIKA ORIJENTALNOG PORIJEKLA U
MUSLIMANSKIM ČASOPISIMA U BOSNI I
HERCEGOVINI KRAJEM XIX I POČETKOM XX VIJEKA**

Pitanje standardizacije jezika u Bosni i Hercegovini u 19. vijeku u uskoj je vezi sa buđenjem nacionalne svijesti kod Bošnjaka, Srba i Hrvata, koji često romantičarski poistovjećuju narod i njegov jezik. Konfesionalna pripadnost smatrana je bitnom sastavnicom nacije, a razvoj nacionalne svijesti bio je tematski prioritet velikog broja časopisa, pa tako i onih muslimanske provenijencije. Korpus rada čine časopisi *Behar*, *Novi behar*, *Bošnjak* i *Gajret*, namijenjeni pouci i zabavi muslimanskog stanovništva, ali i s ne manje istaknutom brigom za nacionalni interes, vidljiv u rubrikama koje se tiču lokalne i svjetske politike.

Kroz navedenu periodičnu štampu može se pratiti i proces standardizacije na tlu Bosne i Hercegovine, i to u smislu kompaktnosti štokavskog narječja na kojem su pisani članci u muslimanskim časopisima. U skladu s tim, glavne jezičke crte su ujednačene i bez većih odstupanja, a vrlo često one su oslonjene i na postojeću literarnu tradiciju.

Time dolazimo do leksičkog nivoa, koji je prilikom standardizacije jezika najizloženiji inovacijama, pa često i zloupotrebama, u što se možemo uvjeriti i danas, ali koji ujedno najjednostavnije ukazuje na društveni razvoj, tj. na prodor novih pojava i pojmova u svakodnevnu komunikaciju. Leksemama se ponekad ukazuje na vlastiti (etnički, rodni i dr.) identitet, na govornikovu ideološku poziciju (tzv. ideologeme) itd., zbog čega leksički nivo često prevazilazi okvire lingvističkog i ulazi u područje ekstralingvističkog.

Kako se u muslimanskim časopisima navedenog razdoblja može ustanoviti prosrpska i prohrvatska orijentacija, izbor leksema često je diktiran upravo tim. Iz tog razloga, u muslimanskoj periodici može se ustanoviti prisustvo leksičkih dubleta, a svjedoci smo da je upravo i danas leksički dubletizam najizrazitije prisutan na terenu Bosne i Hercegovine, a indirektno i u bosanskom jeziku. Naravno, veliki broj različitih autora zasigurno doprinosi ovoj pojavi, ali se, i pored toga, letimičnim prelistavanjem ovih časopisa lako može utvrditi jedna općenita crta koja je u njima zastupljena, a to je veliki broj leksema orijentalnog porijekla, u literaturi poznatih pod nazivima *turcizam/orijentalizam*.

Ova osobina se stoga može smatrati kao njihova *differentia specifica*, a i danas lekseme orijentalnog porijekla, odnosno riječi iz turskog, arapskog i perzijskog jezika, zauzimaju istaknuto mjesto u bosanskom jeziku, ne samo po brojnosti, nego i po jezičkim, stilskim i drugim obilježjima. One su u najvećem broju posuđivane tokom vladavine Osmanskog carstva u Bosni i Hercegovini u vrijeme direktnih kontakata s turskim jezikom i kulturom – Osmanlije su sa sobom donijele novo društveno i državno uređenje i novu istočnu, islamsku kulturu, a u skladu s tim pojavilo se mnogo novih pojmova i ustanova zajedno sa nazivima za njih (Škaljić 1979: 12). Dakle, posuđivalo se zbog potrebe da bi se imenovao neki novi pojam preuzet iz druge civilizacije i kulture, ali se posuđivalo i radi prestiža i pomodarstva, “pa se domaće stanovništvo ugledalo na Turke – u ophođenju, odijevanju, običajima, ali i jezički” (Vajzović 1999: 12).

Sa druge strane, ako se uzme u obzir da je tokom vladavine Osmanlija turski bio službeni jezik i jezik administracije, da je arapski prvenstveno služio kao jezik znanosti, a perzijski bio jezik koji se koristio u književnosti, posebno u poeziji, razumljivo je da su se bosanskohercegovački pisci ugledali na istaknute pisce i pjesnike arapske, turske i perzijske literature, te da su iza sebe ostavili mnoga djela na ovim orijentalnim jezicima. Do sada je registrovano preko 200 pisaca iz naših krajeva koji su pisali na orijentalnim jezicima, a ta literarna tradicija nužno se odrazila i na kasnije jezičko stanje, kao i usmena tradicija – narodne epske i lirske pjesme protkane mnoštvom riječi orijentalnog porijekla. Ova dva segmenta literarne tradicije nesumnjivo su imala značajnog udjela u širenju i ustaljivanju leksike orijentalnog porijekla na ovom području.

Kada je Osmansko carstvo naslijedila Austro-Ugarska monarhija, riječi orijentalnog porijekla nisu izašle iz upotrebe, naprotiv, one su se kao izraz svojevrsnog otpora muslimanskog stanovništva počele i intenzivnije upotrebljavati, na što ukazuje i H. Kuna (1991:150), koja “trend pojačavanja ovog sloja leksike kao očitog izraza nacionalnog identiteta” zapaža na temelju poređenja sa *Sarajevskim cvjetnikom* (1869-1872), koji je izlazio u doba turske vlasti.

U oba perioda – turske i austrougarske vlasti – u medresama se, osim arapskog i turskog jezika, učio i perzijski jezik. Predavanja su u njima držali potomci begovskih familija, koji su se školovali u Istanbulu, a nakon povratka iz Istanbula počeli su koristiti orijentalizme, odnosno riječi turskog, arapskog i perzijskog porijekla, prilagođavajući ih gramatici našeg jezika. Njihova motivacija za to je bila činjenica što za mnoge pojmove i izraze koje su naučili tokom svog školovanja nisu uspjeli naći odgovarajuće ekvivalente na našem jeziku, a onda su njihovi učenici u vjerskim školama bili posrednici preko kojih su ove riječi prodirale u svakodnevnu komunikaciju muslimanskog stanovništva, ali i pripadnika drugih vjeroispovijesti.

Sve ovo moralo se odraziti na leksiku u muslimanskim časopisima krajem 19. i početkom 20. vijeka, u kojima se lekseme orijentalnog porijekla upotrebljavaju iz različitih razloga: ideoloških, simboličkih (potvrda nacionalne samosvojnosti), radi prestiža, zbog njihove veće ekspresivnosti itd. Upravo to će biti temelj analize u radu.

Димитар ПАНДЕВ

Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје

**МАКЕДОНСКАТА ЈАЗИЧНА СТИХИЈА И КУЛТУРНА
МИМИКРИЈА НИЗ ПРИЗМАТА НА „ТВОРЕЧКАТА
СЛОБОДА НА ПИСАТЕЛОТ“ И „ЈАЗИЧНИТЕ САНКЦИИ НА
КОЛЕКТИВИТЕ“ МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ
(врз примери од прозата на Ангелко Крстиќ)**

Македонската јазична стихија го доживува својот лингвокултурен подем по Првата светска војна меѓу М. Цепенков и К. Рацин. Тоа е патот на македонската јазична матица во која Миладиновскиот јазичен нерв прераснува во книжевна лабораторија на македонската драмска и поетска литература (од В. Иљоски преку А. Панов и Р. Крле до В. Марковски, К. Неделковски, К. Рацин...).

Вертикалата на македонската културна мимикрија е А. Крстиќ со својата проза, особено со романот „Трајан“ (Скопје, 1932), едно од најопсежните прозни остварувања во Кралството Југославија. Може да му се доближат (од Македонците) Тома Смиљаниќ – Брадина, Филип Кавваев и др., но мал е нивниот творечки обем, наспроти влогот на Крстиќ, кому своевременно не му се ниту рамни ни достижни, ниту пак признати како него великаните на југословенскиот постмодернизам (од формат на Растко Петровиќ...). Зашто, меѓу Ангелко и Растко има една неповторлива паралела – дел се од иста голгота и исти когници референцијално или синегдохски, метафорично или алегорично им се вртат во главата, само на Растка му се „свежи“, а на Ангелка сталожени, особено за „светата Пречиста“, независно дали во религиозна или во апокрифна смисла. Иста им е длабочината на творечката мисла, независно од доживеаното во животот и на фронтот. По својата биографија, во својата етнотрагика, Крстиќ е над сите нив, над сиот нивни соживеано непредоживеан (над) реализам, како стварност и секојдневица, како сон и фикција. И во своето соживување со литературата... Со една недоволно прикриена слабост. Македонец е! И српскиот (независно од воспитот) не му е јака страна...

И самиот А. Крстиќ беше дел од македонската јазична стихија (роден во 1871 во Лабуништа, Струшко), но не ја запоточи (белградски воспитаник...), ниту пак ја заматичи (никогаш ниту се вклопи во македонска-

та јазична матица, ниту пак посака, дури ни отпосле кодификацијата на македонскиот литературен јазик, при сè што...), во онаа смисла и мера во која македонскиот лингвокултурен идиом, издигнат на рамниште на стадиум од развојот на македонски литературен јазик, беше промовиран од К. Мисирков во 1903 г.), и продолжен од Кочо Рацин (спроти Втората светска војна), а прифатен од авангардата што ги преживеа сите премрежија на македонољубието, од Н. Киров Мајски (†1962) и другите кои ја доживеаја експанзијата на македонскиот литературен јазик, па и целосно се вградија во неа, Р. Крле (†1975), А. Панов (†1968) и други македонски интелектуалци од времето меѓу двете светски војни...

Крстиќ (†1952), за разлика од сите нив, кои го промовираа македонскиот литературен јазик, а некои од нив и целосно се вградија себеси во неговата кодификација (особено: академик Васил Иљоски, професор на Педагошката академија на УКИМ, со високи функции и почести во македонското општество, †1995), му остана верен на она што го беше состворил од своето србољубно перо, во кое духовниот творечки македонизам опстојува како лингвокултурна константа или како илустрација на прецедентна ситуација во која единствен јазичен идиом што може да ја илустрира е македонскиот разговорен јазик и/или стил.

Крстиќ се вклопува во македонското книжевно милје како дводомен писател. И таа „широка“ (Ѓуришина) теорија за меѓусловенскиот литературен соживот слободно можеме да ја поставиме во еден семиотички четириаголник меѓу парадигмата и синтагмата на теориите за вродената јазична стихија (со која така лесно го осознаваме македонскиот 19 век, особено Прличев) и теоријата за културна мимикрија (со која го осознаваме Мисирков на фонот на Прерадовиќ), па и естетичката теорија за правото на писателот на свој стамен јазичен израз и неповторлив стил (сета македонска проза оди по стапките на Цепенков, но никој како него) и теоријата што се вклопува во социјалната лингвистика (на А. М. Селищчев и други): за јазичната санкција на колективот. Но што е колектив во случајот со прозата на Крстиќ, македонскиот или српскиот???

Ангелко Крстиќ, според убедувањето на своевремената српска книжевна критика, е еден од највеликите српски писатели, но и како многумина од тоа време, вклучувајќи го и великанот на српскиот постмодернизам, Растко Петровиќ, потем Втората светска војна ги обвива правот на заборавот.

Ангелко Крстиќ е понесен од македонската јазична стихија, во вклопувањето на разговорниот (македонскојазичен) стил во својот книжевен (српскојазичен) идиолект.

А. Крстиќ ја истакнува македонската културна мимикрија преку транспозицијата на едноставните етнокултурни јазични форми во сло-

жената прозна форма - романот. А „Трајан“ е своевидна трилогија со над 500 страници текст во кои не е мал бројот на македонизмите на сите јазични рамништа, особено на морфосинтаксичко и лексичкосемантичко. А посебен социолект вклопен во јазичната структура е т.н. „подјезички“ јазик, т.е. јазикот на печалбарите.

А. Крстиќ ја има слободата на писателот, употребувајќи го официјалниот српски јазик од тоа време да употребува македонизми кои или не му се туѓи на српскиот (разговорен) јазик или на делото му ја даваат неопходната стварносна обоеност. Можеби и тие го нагласуваат реалистичното во романот што на места по својата фикција зазвучува толку постмодернистички, од култот кон светата Пречиста до имагинацијата на Кралот.

А. Крстиќ е распнат меѓу две санкции на два колектива, на македонскиот, на неговата народна психологија, од која составен дел е и - печалбарската, и на српската, чија јазична матрица е основна во романот. И меѓу печалбарското и војничкото повеќејазичие!

Романот на А. Крстиќ, напишан на официјалниот српски (српскохрватски) јазик меѓу двете светски војни во Кралството Југославија, е преисполнет со македонизми кои досега не биле предмет на јазична анализа.

А тие сосема реално ја одразуваат писменојазичната ситуација во Македонија меѓу двете светски војни.

ЈЕЗИЧКА ПОЛИТИКА И ЈЕЗИЧКА ПРАКСА АУСТРОУГАРСКЕ МОНАРХИЈЕ У ВРИЈЕМЕ ПРВОГ СВЈЕТСКОГ РАТА У ЦРНОЈ ГОРИ

Аустроугарска политика била је усмјерена на промјену језичког идентитета и прекид континуитета, што се и језика и писма тиче на просторима Црне Горе. Језик се у поробљеној Црној Гори почео именовати као хрватски, а ћирилица је замијењена латиницом. Норма је прилагођавана нормативистичким приликама у Хрватској.

Бројни су примјери који ово илуструју. Након окупације Црне Горе 1916. године, аустријска власт, наредбом генералног гувернера Виктора Вебера (Бр. Е 1873 ex 16. Ž. К.) од 18. септембра 1916. године, забрањује употребу ћирилице у школама, установама и поштанком саобраћају, а из школских програма искључује народне епске и патриотске пјесме, као и предмет Српска историја. Школска документација, јавна преписка, са незнатним изузецима, одвија се на латиници: латиницом су писана школска свједочанства, школски програми, прављени разни спискови, издавана акта; чак се и црквена кореспонденција одвија на латиници; па и црквени поглавари (епископ Кирил, нпр.) пишу (и потписују) писма латиницом. О школству и писму у Црној Гори у *Beogradskim novinama*, стоји да је назив језика у Црној Гори – хрватски.

Однос према српском језику и ћирилици нашао је посебну примјену у школском систему. У школама је забрањена ћирилица. Поред коришћења латинице, постало је обавезно учење њемачког и мађарског језика. Наставнички кадар је замијењен, у понеким случајевима чак аустроугарским подофицирима (капларима), довођен је кадар из Хрватске, Босне и Херцеговине. Школство је било стриктно подређено аустроугарским политичко-идеолошким циљевима, регулисано и усмјеровано строгим прописима и мјерама. За основне школе прописан је нови програм, који је ступио на снагу 1916/17. године. По овом програму уведена је латиница у школама, а из програма је одстрањено све што се односило на Србију, историја, јуначке и друге патриотске пјесме. Програм основних школа био је донекле прилагођен програму основних школа у Хрватској. До детаља се пазило ко ће се, гдје и на који начин школовати, са прецизираном и планираном политичко-идеолошком профилацијом ученика (нарочи-

то оних школованих у Србији које је требало „преваспитати“) и школа (школовање је углавном настављано у Аустро-Угарској).

Наспрам ранијих часописа појавили су се окупаторски листови: *Cetinjske novine* (почеле се да излазе 7. септембра 1916, а престале да излазе 19. октобра 1918), *Ilustrovane cetinjske novine* (књижевни додатак *Cetinjskim novinama*), *Vijesnik naredaba*, *Najnovije vijesti*, сви, од првог до посљедњег броја, до посљедњег слова, штампани латиницом (на Цетињу у штампарији Војног генералног гувернерства за Црну Гору).

КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ
ЈЕЗИЧКО НАСЛЕЂЕ И ЈЕЗИЧКА ПОЛИТИКА

KRAJ PRVOG SVETSKOG RATA I SLOVENSKI SVET
JEZIČKO NASLEĐE I JEZIČKA POLITIKA

КОНЕЦ ПЕРВОЈ МИРОВОЈ ВОЈНЫ И СЛАВЈАНСКИЙ МИР
ЈАЗЫКОВОЕ НАСЛЕДИЕ И ЈАЗЫКОВАЯ ПОЛИТИКА

THE END OF WORLD WAR ONE AND THE SLAVIC WORLD
LINGUISTIC INHERITANCE AND LANGUAGE POLICY

КЊИГА РЕЗИМЕА 1
ЈЕЗИЧКА СЕКЦИЈА

Уредница и организаторка Окруілої сїоло
Гордана Илић Марковић

Модератори

Mag. Dr. Gordana Ilić Marković, Universität Wien, Institut für Slawistik
Mgr. Václav Čermák, Ph.D., Slovanský ústav AV ČR

Издавач

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
Београд, Краља Милана 2

За издавача
др Бојан Јовић

Сарадница за руски језик
Светлана Гољак

Дизајн и ѡрелом
Лариса Малић

ISBN
978-86-7095-241-6